

Ako neka zmija proguta samu sebe (što je retkost), ostaje li iza nje zmijolika praznina?
A postoji li takva sila koja bi nekog čoveka do poslednje mrve mogla naključati njegovom sustinom? Postoji? Ne postoji? Postoji?
Čupavio pitanje!

vatrogasac tot (III)

išvan erkenj

U jedan i petnaest Lajoš Tot je zevnuo.

I ranije je on zevao ali nije bilo naročitih posledica. Sada, međutim, trgla ga je čudna tišina koja je usledila iza zevanja. Naravno, i do tada je bila tišina, sada pak Tota u ovoj tišini prekri neki hladan omotač. Svi ga pogledaše. I on je poželeo da pogleda sebe, ali nije se moglo.

Major, koji je rukovao sekaciem margina, konačno se oglaši.

— Šta to bi, molim vas?

— Zevnuo sam — prizna Tot.

Opet tajac. Svi njega gledaju. Niko nije rekao da se ne bi smelo zevati. Međutim, Tot je već znao da je to bila greška.

— Ja sam kriv — reče posle izvesnog vremena major koji je više izgledao tužan, nego uvreden. — Činilo mi se da i vama prija ovo malo rada.

— Ali ja nisam pospan — brani se Tot.

— Pa što onda zevate?

— Kod mene — poče da objašnjava Tot, — kod mene zevanje ne znači pospanost.

— Možda se i sada lepo osećate? — upita gost razdraženo. — Možda ste zevali zato što zevanje znači da se dobro osećate?

— Pa naravno — reče Tot.

— To je tako kod njega — potvrdi Mariška.

— Takav je tata — reče Agika.

Nije bilo lako ubediti majora.

— Recite mi iskreno, šta biste najradije radili — upita Tota.

— Pravilo kutije! — izjavlji Tot tonom koji ne trpi protivljjenje.

— Ako vam je toliko stalo, pa da nastavimo — saglasni se gost. Dalje su seklji karton i pravili kutije. Zvezde su lagano gasle, a na pristranicima Babonja u pepelu su trnule vatre skupljača smole.

— Već je kasno — konstatova major. — Još ni sada ne želite da spavate?

— Ja ne — reče Mariška.

— Ni ja — svežim glasom se javi Agika.

I Tot se usprotivio, ali je iz sebe istisnuo samo neki grgorljav glas, jer mu se već teško pokretao jezik. Radili su dalje.

Na majoru ni traga od umora — i Agikine ruke su se hitro pokretale, jer devojke ovih godina najradije nikada i ne bi pošle da spavaju. Mariški su već počeli da trnu udovi; noge, na primer, više i nije osećala, ali ruke su je, srećom, još slušale. Tot je bio u najgorem stanju. U glavi mu je zujalo. Čula su mu prestala da rade. Halucinirao je. Jednom se nagnuo napred, jer mu se činilo da je preko verande protutnjao brzi voz. Iz ruku mu više nisu izlazile kutije, nego grudve hartije.

Oglasil se prvi petao. Nije ga čuo. Poča da se pomalja i zora, naokolo se zabele tama. Ni to nije primetio. Major pak iznenada prekinuo rad.

— Svanulo je — reče. — Hajdem da legнемos.

Svi ustadoše, jedino Tot оста sedeći. Mahinalno smrvi gotove kutije.

— Odista smo prijatno proveli vreme — reče major.

— I nama je bilo veoma lepo — smešila se Mariška.

— Nadam se da ćemo sutra nastaviti.

— Svakako — reče Mariška.

— Prijatno spavanje — oprosti se gost.

— Laku noć — pozdravi se Mariška zapinjući kao da ne može naći jezik u ustima.

Gost ode u svoju sobu, oni pak ostadoše, jer im ni jedna druga mogućnost nije padala na um. Ništa im uopšte nije padalo na um. Totu je polako skliznula glava, ali je oči zaboravio da zatvoriti, gledao je pred se, praznim, staklenim pogledom, kao što gleda riblje oko iz čorbe. Zatim se naslonio na sto i počeo da hrche.

Mariška i Agika su ga s teškom mukom podigle iz naslonjača. Ogromno telo se klatilo levo-desno između njih, zatim je tresnulo u krevet kao stub koji se ruši.

Sunce se radalo.

Porodica Tot je imala knjigu u crvenom povezu, koja je brižljivo čuvana, u koju su gosti zapisivali obično reči zahvalnosti. Evo nekoliko zapisâ:

Od smrti moga dobrogog pokojnoga muža mučila me je nesanica i ostala sam bez apetita, ali sve to nestalo je kao pod čarobnim štapićem zahvaljujući ovačnjem planinskom vazduhu.

udovica Marvai

Ova kuća je oštvo tišine, gde se može odmoriti čovek koji ne voli galamu.

Aladar Filatori
timpanista u Operi

Dok nacija nije bitku na život i smrt sa crvenim boljševičkim čudovištem, ovde spravljeni hrana na puteru bez premca je i pruža novu snagu za borbu!

Ferenc Kasonji
konduktore spavačih kola

Röslein, Röslein, Röslein fein
Röslein auf der Heide!

Károly G. Hammermann
Klanica za svinje

Posle iscrpljujuće noći Tot bi najradije pispavao dan. Samo što se život ne zaustavlja čak ni za ljubav jednog majora. I danas je morao da napiše požarni izveštaj, da dovoli vodu s arteskog bunara, da obide celo područje, da naseče drva kod župnika, da krečom izvuče linije na teniskom igralištu profesora Ciprijanija, i tako dalje. Agika je donela mleko, obavila kupovinu, nahraniла živinu, Marišku je pak pored brige za gosta čekalo i malo pranje kod profesora, glancanje parketa kod sveštenika Tomajija, samo da pomenemo najvažnije od svakodnevnih poslova.

A uz to dnevni raspored porodice se okrenuo tumbe od dolaska majora Varoa. Kako se gost budio popodne, vreme za ručak je pretvoren u doručak. Sadašnji ručak je nekada nazivan večerom, a sadašnji večeru pak nisu nikako nazivali jer su oni u to doba spavali snom pravednika.

Pryog jutra, posle sna od sat i po, posle više opomena i cimanja, kada je Tot otvorio oči, bio je u potuljenom raspoloženju, slomljen i dušom i telom, zuri je preda se. Preleto je preko uspomena iz prethodnog dana i zamislivši sledeće dane, jetko je proslvio:

— Bojim se da ovo neće na dobro izaći, Mariška.

Žena mu pruži šolju toplog mleka, a kao utehu tutnu mu u ruke knjigu u crvenom povezu. Navela mu je u kakvom lošem nervnom stanju su stizali u Matrasentanu Karol G. Hamerman, udovica Morvai i ostali, ali su u ovoj blagotvornoj okolini brzo stali na svoje noge. Da i ne govor o Fridešu Hostu, starom slikaru, koji je tokom godine restaurao freske u kupoli Bazilike, a za to vreme protivrečno dejstvo prostora kupole i fresaka tako mu je smutilo mozak, da je potpuno izgubio osećanje za ravnotežu. Kada je stigao ovamo, činili mu se da je pod njegovim nogama strmina, i mogao je da se kreće po sobi samo ako se držao za konopac vezan za kvaku na vratima. Ali dobri planinski vazduh je i kod njega učinio svoje!

On je ovo zapisao u knjigu:

Bez kopaca, u dobrom raspoloženju napuštam ovo divno mesto!

U kakvom je teškom stanju bio slikar, dokazivala je Mariška. Stigao je pak u Matrasentanu samo iz kupole Bazilike. Major je, međutim, stigao s fronta. Ne sme se klonuti; možda sporije, ali i kod njega će se uspostaviti zdravlje. . . Tot nije mnogo verovao u ovo ozdravljenje.

— Dobro, dobro — mrmlijao je. — Ali šta će biti ako svako veče budemo pravili kutije? Mariška, bez sna se ne može živeti.

Da će svake noći praviti kutije, to je Tot dobro naslutio, ali nije računao na sposobnosti prilagodavanja ljudske prirode. Naravno, idealno je ako neko odjednom odspava osam sati, ali ako dremne krišom četvrt sata, ili deset minuta pa nakupi zalihi sna, to je gotovo istovetan odmor. Ispostavilo se da se može pridremati kod bakalina, dok se mperi soda, za vreme zaliwanja, među čuvanim lalama profesora Ciprijanija, dok se ne ohladi vrela čorba, dok ne provri kafa, čak se i pod stolom može dremnuti petnaestak sekundi, ako se pod njega nešto slučajno otkorita. Kasnije se ispostavilo da se ne mora pretravzati ni u pravljenju kutija.

Najime, gost se slediće noći, na veliku radost porodice, potpuno posvetio sekaču margini. Budući da je na svakom kartonu trebalo načiniti osam rezova, ubrz je zaostao iza porodice, jer je njih troje pravilo kutije. Nije mogao ni podići glavu od posla, ali se uzalud trudio, porodica je stizala do malo daha.

U početku su odmarali malo samo ruke. Zatim su sklapali oči i disali kroz nos, što se takođe pokazalo kao efikasan odmor. Major nije ni čuo, ni video, a porodica se zbog toga malko okučila. Na kraju su već postavili ležajku u baštu među tiju i uz mudar raspored, naizmenično bi se gubili.

— Pardon, izvinite — rekao bi neko od njih, kao da ide radi sebe, i četvrt sata dremnuo u svežini bašte.

Major Varo je za to vreme nameštao kartone pod nđž, dizao krak i sekao, sekao. Nije mu zapinjalo za oko ni što su trećeg dana njegovi domaćini odlazili već po dovo, jer čim bi se vratili, s lakoćom su nadoknadivali zaostatak. Međutim, izgleda da je ipak nešto naslutio, jer jednom, kada je sve troje domaćih sedelo za stolom, a Tot tek što se bio zamislio nad nečim, major je iznenada prekinuo rad.

— Šta se to dogodilo? — upita.

— Ništa naročito — reče Tot.

— Pa u šta ste se onda zagledali?

— Uleteo je leptir.

— Kakav leptir?

— Sa dve žute i tri crvene mrlje — saopšti Tot.

— I vi se time bavite, dragi Tot?

— Samo sam bacio pogled.

— Samo ste bacili pogled! — ponovi razdraženo major. — Ali ste međuvremenu pomisili kako bi ga trebalo uhvatiti i ubiti.

Tot se zabezecknu.

— Na osnovu čega to mislite, gospodine majore?

— Da li je tako ili nije? — upita major.

— Pa pala mi je na um takva misao — prizna Tot.

— Naslutio sam! — kliknu major.

Poče da šparta pogledajući Tota koji je oborio pogled i savio vrat, iako nije tačno znao šta je to počinio. No ubrzo mu je gost i to razjasnio.

— Vidite — rekao je prikrivajući uzbudjenje. — Istina, ja sam vam veoma zahvalan na gospodinstvu, ali ovako više ne ide. Ako u međuvremenu svako misli na nešto drugo, onda je ono što mi ovde radimo potpuno uzaludno rasipanje snage.

Nasta tajac. Tot je već znao da je povukao mačka za rep, samo nije znao kako da ispravi grešku.

— Vi ste u svemu u pravu, gospodine majore — primeti ponizno — ali, čini mi se, nemoguće je sprečiti da čoveku nešto ne padne na um.

— Kako da nije! Pas je četvoronožna životinja, pa ipak neće od jednom da potriči na četiri strane. Ili ste vi već videli psa koji juri na četiri strane?

Posle malo premišljanja Tot je priznao da takvog psa još nije video.

— Moj brat je ionako uvreden što kod njega ne provodim odustvo. Ako želite da ovde ostanem, onda se postarajte da vam se malopredašnji slučaj ne ponovi.

Tot izjavlja da je spreman na svaku žrtvu, ali mu nije sasvim jasno šta treba da čini.

— Izgleda da se teško sporazumevamo — primeti jetko major.

— Kazaču vam jedan primer. Uzmimo ishranu. I vi imate običaj, zar ne, da jedete?

Tot odgovari da ima običaj.

— E pa, iz čega se sastoji jedenje? Zagriseš, žvačeš, lučiš pljuvačku, gutaš. To je povezan proces koji ništa ne može sprečiti. Radi lakšeg razumevanja naveštu vam još jedan primer. Znate li Himnu, dragi Tot?

Tot reče da zna.

— Znate i prvi stih?

— Bože, blagoslovni Madara — reče Tot.

— Tačno — klimnu glavom major. — Da li vam je u međuvremenu nešto palo na um?

Tot odgovori da mu ništa nije palo na um.

— Na to sam htio da vas navedem — reče major. — Nadam se da vam je stvar sada jasna?

Tot izjavlja da mu je mnogo što-šta postalo jasnije, međutim, pojedini delovi su ostali u tami.

Pa da ih osvetlimo! — reče major.

Ovaj put je za primer uzeo bataljon. Tamo je on primetio da je prolazna dolinka opasnija od potpune dangube; onaj koji apsolutno ništa ne radi, naiće, bar može da organizuje svoje misli, ali ako neko čas nešto radi, čas ne radi, on u pauzama postaje igračka sopstvenih misli. To se dogodilo Totu i njegovom leptiru sa crvenim mrljama.

— Da li ste shvatili moj dosadašnji tok misli? — pitao je gost.

Agika reče da jeste. Tot reče da gotovo da jeste. Mariška ništa ne reče, samo uzdahnju. O, Dula.

— Onda ču pitanje uprostiti — reče major Vago, gotovo beskrajno strpljiv. — Vi, dragi Tot, sasvim izostavite ova teorijska razglabljana. Vaš zadatak je samo da elemišete praznine koje se javljaju za vreme pravljena kutija. Mislim da vam to neće prouzrokovati naročite teškoće. Možda već i imate neki predlog, dragi Tot?

Nastade mala pauza. Tot je slomljeno zurio pred se. Mariška se okreće, jer joj se oči napuniše suzama. Porodicu zahvati panika, izuzev najmladeg člana.

— Pa to je zaista prost! — kliknu svojim zvučnim glasicom.

Po meni, ovaj sekač marginia je mali i major nas zbog toga ne može sustići.

— Bravo! — reče major u znak priznanja. — Vaša devojčica ima zlatnu pamet. Ostalo je već dečja igra, dragi Tot.

U međuvremenu je svanulo. Major im pozele laku noć i ode da legne. Prema opštem uverenju železničari u vatrogasci mogu da spavaju u bilo koje vreme; Totu, međutim, ove noći jedva da je stiza san na oči. Ujutru se probudio izmrcvaren, i celo prepodne je dalje mučio sebe. Glava mu je ključala, mozgao je, pokušavao da razmišlja sedeti, stojeći, čak i u kosom položaju, ali kada se major probudio i pun iščekivanja stao pred njega, jedino mu je mogao reći:

— Na žalost, do sada mi ništa nije palo na um, gospodine majore.

— Ne mari! — bodrio ga je major. — Nikad nije kasno.

To je u neku ruku smirilo Tota. Seli su da doručkuju. (Raniji naziv: ručak.) Mariška je ispeksla kuglov. Možda je i on doprineo boljem radu mozga. Na kraju doručka, Tot je neočekivano ustao i drhtavim glasom rekao:

— Molim vas, gospodine majore, čini mi se, sad mi je nešto bljesnulo.

— Primite moja čestitana — radovao se gost. — A šta bi to bilo?

Totu se smratiči čelo. Ponovo sede.

— Na žalost, nije mi palo na um ono što sam očekivao, nego nešto sasvim drugo.

Major nije bio nestraljiv, naprotiv, postupao je prema njemu sasvim neuobičajeno nežno. Nije dopuštao da mu neko nešto kaže. Tražio je od Mariške da skupa jaku kafu. Podsticao ga je da zapali cigaru. Tot je ispio kafu, zapalio. Posle četvrt sata opet se oglasio.

— Sad, sad, sad... Kao da se nečemu naziru konture...

— Znao sam ja! — reče major i potapša Tota po ramenu.

Do sada ga major nikada nije potapšao po ramenu. Tot se čak i zbnuti; uplašena lica saopštiti da dok ga je gospodin major lupkao po ramenu, iščilelo mu je iz glave ono što je htio da kaže. Ni to nije bilo problem. Major mu je sada sve praštao, ponašao se prema njemu kao majka prema svom detetu. Umesto »gospodine Tot« počeo je da

ga oslovjava »moj Tot«, cilj, međutim, nije postizao, naprotiv, što se srdačnije ophodio, sve je veća trema pritisala Tota.

Mozak mu je, međutim, dalje radio, poput parnog čekića, što je i dalo rezultat.

U četiri i deset je rekao da još nema ništa.

U četiri i dvadeset još uvek ne beše ništa.

U četiri i trideset pet, međutim, najavi da mu se opet nešto počini motati po glavi.

Sedam minuta potom ustaje. Prema njegovom mišljenju, najavi, na tragu je, ali izvlačeći pouku iz prethodnih slučajeva, neće da prevrani.

U petnaest do pet izjavlja: — Tu je!

Lice rumeno. Oči blistaju.

— Gospodine majore! — objavi pet minuta posle pet. — Pala mi je na um smela misao. Ako je stari sekač marginia mali, onda moramo napraviti veći!

Iscrpen, stropošta se u stolicu.

Major Varo je pohvalnim recima izrazio svoje divljenje.

Tot se umornim smeškom zahvalio na priznanju.

Major Varo se interesovao da li je ostvarljivo to rešenje koje mnogo obećava.

S lakoćom, reče Tot. Kako je umeo da napravi mali sekač, isto tako će napraviti i veliki.

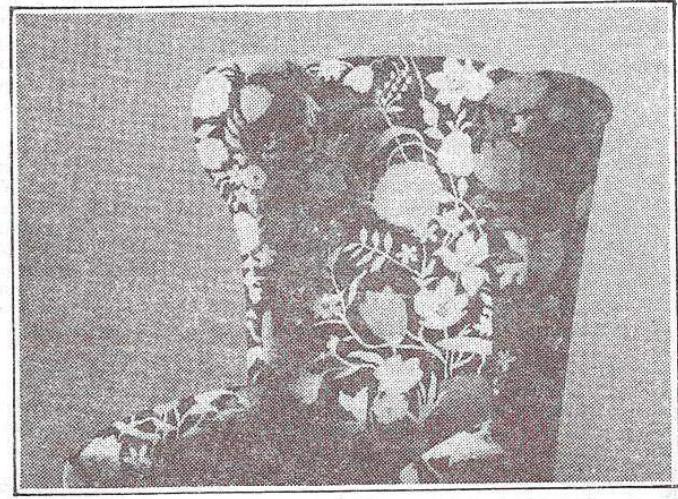
Pitanje je da li će se u novu spravu moći staviti više kartona.

Mnogo više. Tri, četiri, eventualno i pet!

A, pitao je major, više ne oslovljavati domaćina »moj Tot«, nego »moj mali Tot«, kada bi se moglo pristupiti izradi?

Može i odmah. Materijal za to postoji, jer se može iskoristiti jarc za testeriranje drva koji se nalazi u supi, ali i inače ima dovoljno drvenog materijala, a tu je i čelična šipka dužine ruke, od koje se lako može izbrusiti krak za spravu.

— Pa onda na posao! — uživknu major oduševljen. — Šteta za svaki tren koji ne provodimo uz sekač!

Jedan satni mehanizam, u principu, većito pakuje tačno vreme. (Ako ga ne snade potres, i ako ne računamo habanje.)

Uzmimo jedan veći džepni sat; Tot je čak i imao ovakav starinski sat marke »anker« još iz vremena kad je bio železničar.

Šta se dogodi ako ovaj sat (tako da se ne povredi) spresujemo na polovicu? Ne samo da će sat biti upola manji, nego će i vreme biti pola od onoga koje pokazuje.

Takav je i čovekov mozak; nasilna delovanja menjaju najviše njegove funkcije.

Funkcija sata je samo da pokazuje vreme. Čovekovog mozga je mnogo viša.

Postoji registraciona funkcija; primanje, sistematizacija, čuvanje utisaka koji dolaze iz spoljnog sveta. Ume da se seća, to jest da vidi u prošlosti, ali i u budućnost kada pravi planove. Podjednako je sposoban za konkretno i apstraktno mišljenje, ali postoji i njegov rad višeg reda. Ume da imeniće stvari, npr. hranilište za živinu imenuje kao hranilište za živinu. Zna da izgradi kupolu na katedrali u Firenci. Otkrio je da ne treba pojesti žar, nego meso ispečeno na žaru, i još mnoge slične stvari.

Tot nije bio sposoban za ovakve svetske poduhvate, pa ipak je do sada bez greške izvršavao sve ljudske funkcije. I dalje bi ih izvršavao da ga nije snašlo nasilno spoljne delovanje, koje je — simbolično — sabilo na polovicu njegove umne sposobnosti.

Sme li se dvonedeljni odmor majora Varoa nazvati nasilnim delovanjem? U Totovom slučaju s pravom.

Sama vatrogasna služba je posao višeg reda. Tot je neprekidno živeo u pripravnosti; kad bi primetio neki maleni dim, mozak mu je već označavao da se u Kastrinerovoj bašti spaljuje suvo lišće. Ali bi označio ako je dim predznak užasnog požara.

Ako bi tako bilo, funkcija njegovog mozga bi smesta prekopčala u delatnost još višeg reda. Skočio bi iz kreveta, zazvonio bi na opasnost, dovezao bi vatrogasna koja na lice mesta, šmrkom bi pogadao žarišta plamene stihije. Istina, to se nikada nije zabilo, ali svejedno. Covek ne znači ono što znači, nego znači ono što je u njegovoj moći.

Pored vatrogasnog poslova Tot je i na drugim područjima, uživao dobar glas. Rastavio je pumpu za bunar profesora Ciprijanija,

(Nastaviće se)